

УДК 78.071.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2310-0583-2026-55-04>

ШАНІСТИЧНИЙ СПАДОК СВЯТОСЛАВА РІХТЕРА – ПРИКЛАД ДЛЯ МОЛОДИХ ШАНІСТІВ

Юрій Попов – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри спеціального фортепіано, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського
<https://orcid.org/0000-0001-9062-511>

Анастасія Плотнікова – студентка III курсу кафедри спеціального фортепіано, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського; викладач фортепіано, Музична школа імені С. Ріхтера Житомирської міської ради
<https://orcid.org/0009-0004-3126-1112>

Стиль виконання музичних творів Святослава Ріхтера виходить за межі техніки – це вплив на світогляд, сприйняття музики як до служіння. Спадщина Ріхтера складає не лише записи, а й етичний кодекс митця. Виконавська майстерність Святослава Теофіловича є інтеграцією інтелектуальної глибини, емоційної стриманості та технічної бездоганності. Він не прагнув ефектності, натомість шукав істину у звучанні. Саме тому його творчість залишається актуальною й наразі. Систематизація біографічних даних, концертних записів та творчого доробку Святослава Ріхтера дозволило узагальнити ключові аспекти його майстерності: педалізацію, фразування, стилістичну вірогідність та акустичну прозорість. Концепт «об’єктивна транскрипція» інтегрує філософсько-естетичну позицію Ріхтера, розглядаючи його виконання як архітектонічно-орієнтовану реконструкцію авторського задуму, що протиставляє традиційній егоцентричній віртуозності. Виконання для Ріхтера – це творча, чітко підпорядковане музичній структурі озвучення внутрішньої логіки твору, результатом якої є свідоме зміщення акценту з особистої емоційності на структурну та темброву ясність, які надають інтерпретаціям монументального, архітектонічно вивершеного звучання (особливо помітно у поліфонії Й. С. Баха та пізніх сонатах Л. ван Бетховена й Ф. Шуберта). «Струнно-штрихове туше» описує унікальність фортепіанної техніки Ріхтера, дозволяючи реалізувати його звуковий ідеал, сформований впливом органної та оркестральної музики. Звук досягається через специфічний мікроконтроль дотику, функціонально аналогічний різновидам штрихів струнних інструментів, пріоритетом якого є тонкий, динамічний контроль падіння та відскоку пальця на клавіші за мінімізації інерції передпліччя, що забезпечує подвійний спектр звучання: іронічно-гостре, «колюче» (естетика гротеску та модерністської іронії, яке оголює структуру) та глибинна, органоподібна монументальність (у романтичному та класичному репертуарі – Бетховен, Шуберт). Репертуарна експлікація методу універсалізму Святослава Ріхтера виступає як наслідок його об’єктивного методу. Застосування методу призвело до свідомої відмови від зовнішньої сентиментальності на користь підкреслення філософської глибини, часової та структурної масштабності.

Ключові слова: Святослав Ріхтер, стратегія розвитку, техніка гри, виконавська майстерність, фортепіано.

Актуальність теми дослідження. Святослав Теофілович Ріхтер (1915–1997) є однією з наймонументальніших постатей світового фортепіанного виконавства. Його творчий шлях, що охоплює період 1933–1997 рр., – унікальний приклад самобутнього розвитку, поєднання універсального репертуарного мислення та філософської глибини інтерпретації. Творчість Святослава Теофіловича – джерело натхнення, яке не втрачає актуальності. Святослав Ріхтер не лише видатний піаніст ХХ ст., а й духовний орієнтир для сучасних музикантів, приклад безкомпромісної відданості мистецтву. Підхід має-

стро до репетицій, відмова від публічності, уникання епатажу й ефектності небажання слідувати модним тенденціям сформувало образ митця, для якого головним в музиці є істина. Святослав Ріхтер міг годинами працювати над однією фразою, шукаючи її справжнє звучання, істину в кожному звукові. На думку Ріхтера виконавець є дзеркалом, яке відображає партитуру, фанатично точно й скурпульозно, природньо. Для сучасних піаністів Ріхтер символ глибини, чесності та безмежної поваги до композитора, гру якого впізнають з першої ноти, а пам’яті збережено понад два століття західної музики. Його

приклад демонструє справжнє мистецтво, яке не потребує зовнішнього блиску, бо воно живе у внутрішньому світі виконавця. С. Ріхтер залишив по собі величезну спадщину записів, серед виоркемлюють як еталонні інтерпретації творів Баха, Бетховена, Вагнера, Дебюсі, Ойстраха, Шопена, Шуберта, Шумана. Стиль гри С. Ріхтера – це синтез інтелектуальної глибини, емоційної стриманості та технічної бездоганності.

Мета дослідження – історико-біографічний огляд становлення особистості Святослава Ріхтера та вплив його техніки гри на естетичні принципи виконавської майстерності сучасної молоді. Методологічною основою дослідження фундаментальних засад виконавської стратегії Святослава Ріхтера стали інтеграція системно-аналітичного та компаративного методів.

Виклад основного матеріалу. Виконавська майстерність, стиль виконання музичних творів Святослава Ріхтера виходить за межі техніки – це вплив на світогляд, сприйняття музики як служіння. Спадщина Ріхтера складає не лише записи, а й етичний кодекс митця. Святослава Теофіловича не прагнув ефектності, натомість шукав істину у звучанні. Саме тому його творчість залишається актуальною й наразі. Стиль, естетика, навіть мовчазна присутність маестро на репетиціях сформувало нові покоління музикантів. Його життя та творчість стали еталоном для виконавців, які прагнуть глибини, а не поверхневого успіху. У часи, коли музика часто стає продуктом, Ріхтер нагадує про її сутнісну природу. У часи комерціалізації Святослав Ріхтер власним прикладом нагадує про сакральну сутність мистецтва, надихає не лише технічно, а й етично: він показав, що музика є не кар'єрою, а покликанням. Багато сучасних піаністів, зокрема Е. Леонська, З. Кочиш, А. Люшевич згадують Ріхтера як свого духовного наставника. Його підхід до інтерпретації став основою педагогічних програм й сучасні виконавці звертаються до них як до творчого джерела.

Святослав Теофілович Ріхтер народився 20 березня 1915 р. в Житомирі (Україна) в родині німецького походження з глибокими театральними та музичними традиціями. Його мати була актрисою-аматоркою, а батько, – Теофіл Ріхтер, – піаністом, органістом та композитором, випускником Віденської консерваторії, що заклало фундамент музичного виховання сина. Саме в цій атмосфері Святослав отримав перші уроки музики, які сформували його естетичні орієнтири. Його музичне становлення було унікальним: Святослав Ріхтер здебільшого був само-

учкою. У 1921 р. родина переїхала до Одеси, де без музичної освіти п'ятнадцятирічний Ріхтер працював концертмейстером оперного театру. Формальну освіту Святослав Теофілович здобув лише у 22 роки (табл. 1), коли вступив у консерваторію до класу одного з найвидатніших педагогів ХХ ст. – Генріха Нейгауза, де швидко проявив унікальний таланти [1]. Нейгауз називав його «генієм першого порядку», «генієм, якого не треба вчити». Вже з перших виступів С. Ріхтер вражав філософським осмисленням музичного твору, технічною досконалістю, глибиною інтерпретацій та музичного мислення.

У 1941 р. батько Святослава репресований та розстріляний радянською владою. Святослав Теофілович зазнав тиску радянської системи, але зберіг незалежність у виборі творів, які виконував: він уникав політичних заяв, але не вступав до КППС, що обмежувало його гастрольну діяльність. Моральна позиція піаніста, його внутрішній конфлікт між свободою як незалежного митця та вимогами режиму проявлялася у виборі репертуару, манері гри, відмові від офіціозу. До вступу до консерваторії тривалий період самонавчання дозволив С. Ріхтеру створити унікальний виконавський «код», який забезпечив його незалежність від академічних догм, сприяв інтеграції стилю самотнього оркестрового мислення, що надалі розвинулося під керівництвом Генріха Нейгауза. Освіта, заснована на традиціях органної музики, та багатокультурність Святослава Ріхтера вплинули на виконавський стиль майбутнього генія, стали ключовими чинниками його таланту, сприяючи формуванню його універсального репертуарного мислення, дозволяючи органічно інтерпретувати твори від докласицизму до модернізму. Органний репертуар, зокрема твори Й. С. Баха, вимагає абсолютної структурної ясності, суворого динамічного контролю, здатності до монументального звуковедення та кристально чистої поліфонії. Саме вони стали фундаментальною естетичною основою С. Ріхтера у його піанізмі (він прагнув до об'єктивності, відстороненої монументальності, що контрастує із суб'єктивізмом сучасників).

Вступ до консерваторії та подальша співпраця з Генріхом Нейгаузом визначили академічний шлях, але формування Ріхтера як незалежної особистості тиском випробовувала ідеологічна система. У 1937 р., на старті навчання С. Ріхтера відраховано з консерваторії через принципову відмову відвідувати політичні лекції (С. Ріхтер вважав їх не пов'язаними з музикою). У контексті сталінського СРСР, такий вчинок був викликом

Фактографія становлення Святослава Ріхтера як виконавця

Період	Подія	Значення та вплив особистостей
7 (20) березня 1915 р.	Народження у м. Житомир	Ріхтер є уродженцем Житомира, корені якого «сягають багатьох культур», поєднуючи українську та німецьку спадщини.
Ранні роки (до 1937 р.)	Формування творчої особистості (з 1916 р. до 1941 р.) переважно в Одесі	Дід, Данило Ріхтер, був органістом у лютеранській кірсі. Батько, Теофіл Данилович Ріхтер, – піаніст, органіст, композитор надав Святославу «перше натхнення» та «безцінні знання». Цей органічний фундамент пізніше визначив монументальний та архітектонічний звуковий ідеал.
1937 р.	Вступ до державної консерваторії. Клас професора Генріха Нейгауза.	Нейгауз, почувши гру музиканта без формальної освіти, назвав його «генієм» й став ключовим академічним наставником.
1937 р. (інцидент)	Ріхтера відрахували з консерваторії за відмову відвідувати політичні лекції.	Перше переслідування та прояв принципової позиції Ріхтера, який відстоював незалежність мистецтва від ідеології. Нейгауз домігся його відновлення.
1941 р.	Напередодні війни мати, Ганна Москальова, залишила СРСР, що призвело до багаторічного розриву.	Особистісний виклик та травма, які сприяли формуванню філософської відстороненості у виконавській манері Святослава Ріхтера.
1945 р.	Завоювання Першої премії на конкурсі музикантів-виконавців.	Визнання та премія катапультиувало кар'єру Святослава Ріхтера.
1947 р.	Закінчення консерваторії.	Формальне завершення академічного навчання.
1950 р.	Лауреат премії.	Офіційне визнання та попри минулі ідеологічні конфлікти інтеграція у еліту.
1940-і–1950-і рр.	Географія виступів обмежена країнами соціалістичного блоку.	Період «творчого полону» та географічних обмежень на вільний виїзд як форма непрямого переслідування.
1960 р.	Сенсаційний міжнародний дебют у Фінляндії та США.	Феєричний прорив на світову сцену через сольні концерти та виступи з оркестром.
1961–1962 рр.	Виступи у Великій Британії, Італії, Австрії, Німеччині, Франції, Скандинавії, Японії.	Швидка експансія географії виступів у Західній Європі.
1961 р.	Присвоєння почесного звання та премії.	Найвищі нагороди.
1975 р.	Присвоєння звання Героя.	Найвище державне звання та підтвердження стратегічної цінності С. Ріхтера для культури.
1981 р.	Заснування щорічного фестивалю «Грудневі вечори» в Державному музеї образотворчих мистецтв	Організаційна діяльність, спрямована на поєднання музики та образотворчого мистецтва. Засновано літній музичний фестиваль у Франції.
Березень 1995 р.	Останній концерт у Любеку (Німеччина)	«Лебедина пісня» великого артиста.
1 серпня 1997 р.	Смерть (у віці 82 роки) від інфаркту міокарда.	Останні роки провів у Парижі.

Джерело: сформовано на основі [1–6].

політичній доцільності. Цей прецедент дозволив С. Ріхтеру на відміну від багатьох колег відстоювати творчу свободу. Особистісні виклики військового та повоєнного періодів також глибоко позначилися на його виконавській філософії. Вимушена втеча матері, Анни Павлівни, до Одеси напередодні війни та подальший переїзд до Німеччини призвела до глибокої емоційної травми. Зустріч із матір'ю через багато років була «холодною», і замість матері музикант побачив «маску». Ця глибока особиста відстороненість та внутрішня травма трансформувалися у мета-

фізичну якість виконавського стилю. Внутрішня відчуженість стала моделлю інтерпретаційної позиції С. Ріхтера, недопускаючи поверховим зовнішнім емоціям закрити універсальну істину, внутрішню, філософську архітектоніку твору. Ріхтер відчував огиду до будь-якої самореклами, уникаючи розмов про себе, повною мірою присвячуючи себе музиці, якій він самозабутньо служив. Він ніколи не боявся скандалів, прагнув до правди у партитурі, у мистецтві, у поведінці.

Після дебюту у 1943 р. С. Ріхтер швидко здобув визнання. Його виступи ширили географію

(Європа, США, Японія). Але маестро уникав публічності, часто грав у малих залах, не давав інтерв'ю, не прагнув слави. Такий підхід до мистецтва був аскетичним й надзвичайно глибоким. Святослав Теофілович часто виступав у затемнених залах, щоб слухачі зосереджувалися не на виконавцеві, а на музиці. Музикою обдаровано слухача. Вона є головною. Від неї стискається серце. Ріхтер неодноразово давав концерти безкоштовно (монах від музики, місіонер) демонструє цінність щирої аудиторії, ніж удаване захоплення публіки, що не схвалювали організатори концертів.. Серед його визначальних концертів дебют у США у Карнегі-хол, Нью-Йорк (1960), турне по Франції, Німеччині, Італії (1961), камерні фестивалі у Франції, Граве, Тур (1970–1980-ті). Серед головних відзнак та нагород Святослава Теофіловича варто відзначити Премію Роберта Шумана (1968), Премію Леоні Соннінг (1986), Золоту медаль Королівського філармонічного товариства (1990), Почесні докторські ступені Страсбурзького та Турського університетів [1–4]. Виконавська майстерність С. Ріхтера вирізнялася архітектонікою фрази, динамічністю, гнучкістю, глибоким розумінням стилю композитора [2, с. 224]. Він віддавав перевагу Баху («Добре темперований клавір», партити), Бетховену (пізні сонати), Шуберту (імпровізації, сонати).

Виконавська стратегія Ріхтера полягала в глибокому зануренні в партитуру за уникнення поверхневого блиску. Його виконання Баха, Бетховена, Шуберта залишаються еталоном стилістичної точності. Майстерна стратегія Святослава Ріхтера ґрунтувалася на глибокому розумінні твору як самодостатньої структури. Його інтерпретація, згідно з музикознавчими визначеннями, є творчим прочитанням та озвучуванням музичного твору, спрямованим на розкриття виразово-змістовного потенціалу. Ріхтер стратегічно підходив до поняття тексту, що можна охарактеризувати афоризмом: «Виконання твору – це транскрипція». Так, фантазія Шумана, представлена у Лондоні у 1961 р., є апофеозом романтизму з байронівським відсторонено аскетичним відтінком, чисте звучання якої є опуклим, насиченим, відображає потужне творення, що навіть у запису безпомилково видає Ріхтера. Прелюдія Дебюсі «Танок Пека» у виконанні Маестро звучить невагомо, променисто, як подих вітру, що є на межі людських можливостей. Кожен акт виконання є неповторним з елементами творення навіть за повторного виконання творів, спричиняючи визначальний вплив на формування музичного світогляну слухачів та колег.

На відміну від піаністів, які змінювали авторський текст для демонстрації віртуозності або власних емоцій, Ріхтер прагнув до такої творчої транскрипції, яка не порушувала музично-образну структуру першоджерела. Транскрипція як концепція підкреслювала творчий характер виконавського мистецтва маестро. Його суб'єктивність завжди була підпорядкована об'єктивній істині композиції. Не боячись здійснювати редакцію авторського нотного запису (наприклад, перекладаючи музику, написану для клавіру, на сучасне фортепіано), Святослав Ріхтер мав на меті естетичне оновлення та розкриття виразових можливостей об'єкта інтерпретування, що вирізняло його від музикантів, які використовували твір як засіб демонстрації власної віртуозності.

С. Ріхтер володів феноменальною технікою-засобом глибокого музичного висловлювання. Його трактування творів часто драматичне, з внутрішнім конфліктом, а Баха – медитативне, майже сакральне [5–6; 9–10], гра вирізнялася архітектонікою музичної форми (чітке розуміння структури твору, особливо у фугах Баха, де застосовано стриману артикуляцію, розкриваючи поліфонічну тканину без втрати прозорості), контрольованою динамікою (від найніжнішого піанісимо до драматичного форте, без втрати звукової якості), моторністю (з артикуляцією у швидких пасажах). Ріхтер був універсалом: він виконував твори як сучасних композиторів, так і західних (Брамс, Дебюссі, Шуман, Бріттен). Його інтерпретації відзначалися інтелектуальною глибиною та емоційною стриманістю. Порівняно із В. Горвіцем, С. Ріхтер є менш театральним та глибоким інтерпретатором (табл. 2), на відміну від А. Рубінштейна, не тяжів до романтичної експресії (С. Ріхтер – аналітик музичного тексту). Його стиль ближчий до Кліберна: інтелектуальний з потужною емоційною основою.

Маестро вирізнявся інтелектуальною глибиною, аналітичним підходом до партитури, уникненням бажання справити враження (його техніка є поєднанням феноменальної моторики, динамічної гнучкості та архітектоніки музичної форми). Святослав Теофілович не прагнув віртуозності заради ефекту, натомість спрямовував зусилля задля відображення правди твору. Специфіка гри С. Ріхтера полягала у здатності досягати багатотембровості через унікальне туше, яке порівнюють зі штриховою технікою струнних інструментів. Цей феномен характеризується тонким контролем падіння та відскоку руки на клавішу за допомогою пальців та передпліччя [14]. Вплив батька-органіста сформував прагнення

Ріхтера до оркестрового та органного звучання, яке дозволяло досягати монументальності та глибини, підкреслюючи поліфонічну ясність у Баха або структурну масштабність у пізніх сонатах Шуберта. Його інтерпретації сучасної музики характеризувалися гострим, коротким, колючим, саркастичним характером звучання. Ця естетика відповідала модерністській іронії та гротеску, закладеному у партитурах. У роботі з класикомантим репертуаром, особливо у пізніх творах Шуберта та Бетховена, С. Ріхтер підкреслював філософську глибину, структурну цілісність, виконання стримане, внутрішньо напружене, без зовнішньої сентиментальності.

Ріхтер демонструє надзвичайну точність, де кожен акорд має драматичну вагу. Його техніка прагне до структурного розкриття драматургії твору, а не до віртуозного блиску. Як зазначає Deutsche Grammophon, Ріхтер був «genialischer Wanderer», що позначає митця, який мандрує крізь музичні епохи з глибоким розумінням стилю [7–8]. Святослав Теофілович відтворює надзвичайну координацію, а ритмічна структура – математичну точність. У виконанні Сонати № 2 Бетховена С. Ріхтер демонструє виняткову рівновагу між технічною досконалістю, емоційною глибиною з особливою увагою до ритмічної пульсації. У Фугах Баха Ріхтер застосовує стриману артикуляцію, що дозволяє розкрити поліфонічну тканину без втрати прозорості, а інтерпретація «Добре темперованого клавіру» демонструє глибоке розуміння стилю, де техніка служить риторичній логіці музичного тексту.

Фортепіанна техніка Ріхтера була бездоганно підпорядкована його звуковому ідеалу – монументальному, глибокому, контрольованому, часто оркестровому. Його віртуозність служить архітектурі та масштабу твору. Ріхтер демонстрував безпрецедентний контроль над тембром через

тонке керування вагою руки та пальців [11–12]. Його здатність контролювати падіння і відскіки руки на клавішу, подібно до того, як скрипаль регулює смичок, що дозволяє досягати надзвичайної тембральної різноманітності. Контроль ваги рук дозволяє використовувати звукові штрихи з оркестровим діапазоном: а) м'який *Spiccato* (аналог м'якого штриха витончених, ліричних образів Шуберта з можливістю посилення гучності для втілення енергійних образів); б) гострий / колючий штрих (аналог гострого, короткого штриха модерністського, гротескного репертуару, забезпечував саркастичний, колючий характер звучання).

С. Ріхтер використовував педаль не як декоративний елемент, а як засіб моделювання, економно, з урахуванням стилістичних вимог епохи [9]. У Партитах Баха педалізація майже відсутня, що відповідає бароковій естетиці. У Імпровізаціях Шуберта педаль гнучка, застосовується для атмосферності та звукової глибини, але з абсолютним контролем над гармонічною прозорістю. Педалізація Ріхтера має драматичну функцію – вона підсилює емоційний конфлікт з абсолютним контролем над ритмічною ясністю, але не розмиває ритмічну чіткість. На відміну від романтичної арфової педалізації, педаль для С. Ріхтера є потужним архітектонічним інструментом для чіткості, відділення та структуризації музичних ідей. Він використовує педаль для очищення звучання (особливо там, де прагне ясності), а також для відокремлення та розриву ідей як ознака майстерності. Хоча С. Ріхтера не згадують як автора коротких, вокально-натхненних вдихів педаллю, загальний принцип розмежування фраз досягається через очищення педалі та / або ритмічну паузу (на що вказує прийом відтягування фінального акорду у Прелюдії Шопена [15]). Наприкінці фрази Ріхтер міг повільно кілька секунд

Таблиця 2

Порівняння інтерпретаційних доміант провідних піаністів ХХ ст.

Виконавець	Переважаючий стиль гри	Звуковий ідеал	Сприйняття тексту	Стратегія
С. Ріхтер	Архітектоніка, філософський універсалізм	Органно-оркестровий, інтенсивний	Творче прочитання (транскрипція)	Служіння музиці, внутрішня еміграція
В. Горовіц	Екзальтований суб'єктивізм, волюнтаризм	Блискучий, різкий, високодинамічний	Активне редагування, демонстрація віртуозності	Культ особистості та технічної досконалості
А. Рубінштейн	Класична рівновага, поетичність, теплота	Оksamитовий, ліричний, природний	Авторський текст, відсутність редакцій	Амбасадор романтичної традиції, емоційна доступність

Джерело: сформовано на основі [5–6; 9–10].

знімати педаль, поступово демпфуючи обертони і прояснюючи кінець думки. Це підкреслює завершення ідеї, а не її обривання. Інтерпретація С. Ріхтера тяжіє до нарративної, епічно-відстороненого викладу, з акцентом на виняткову художню досконалість фортепіанної мініатюри. Засобами виразності тут виступають підкреслено ретардований темп та субтильна динамічна шкала (тиха динаміка), наприклад, у Прелюдії Ля мажор Ф. Шопена. Маятникподібна інтонація, метричне биття чвертками у виконанні С. Ріхтера імітує посеkundний відлік часу, відтворюючи глибоку філософію виміру.

Святослав Ріхтер мав власні ритуали підготовки, які включали акустичні експерименти з педаллю для досягнення ідеального балансу. Саме ця здатність до модуляції тембру перетворювала фортепіано в руках Ріхтера на багатотембровий інструмент, здатний втілювати складні філософські та структурні ідеї. Ріхтер уникав надмірної романтизації, прагнучи до інтерпретаційної правди, де кожна фраза логічно вмотивована. Він не розриває фрази на емоційні імпульси, а будує як архітектурні форми. У своїй практиці він наголошував на внутрішньому слуханні фрази перед її виконанням, що свідчить про риторичний підхід до фразування, де кожна фраза має властиву їй функцію.

Святослав Теофілович уникає надмірного педальовання, що характерне для романтичної школи, натомість прагне до акустичної чистоти [10]. Його педалізація завжди відповідала стилю композитора, не порушуючи текстуальності. Фразування Ріхтера – це інтелектуальна конструкція, де кожна фраза має риторичну функцію. Воно підпорядковане не емоційній імпульсивності, а логіці музичного мислення. Фразування Ріхтера є синтезом логіки та інтонаційної виразності: у Сонаті D.960 Шуберта довгі фрази з природним диханням створюють ефект медитативної глибини, розкривають внутрішній світ композитора; у Прелюдіях і фугах Баха фрази побудовані на риторичних принципах, з чітким акцентуванням кульмінацій; у Сонаті № 23 Бетховена (*Appassionata*) драматичне фразування передає внутрішній конфлікт, де кульмінації вибудовуються поступово, з глибоким внутрішнім динамізмом.

У сфері репертуару Ріхтер вважається неперевершеним еталоном виконання. Його музична стратегія вирізнялася поєднанням глибокої відданості австро-німецькій класиці та модерну. Ріхтер демонстрував універсалізм, який ґрунтувався на структурній ясності, успадкованій від органного виховання [13]. Його інтерпретації пізніх сонат

Шуберта є вершиною філософського піанізму, де особиста травма та метафізична відстороненість перетворювалися на глибинну, багатозначну розповідь. Ріхтер дотримувався принципу цілісності твору, його внутрішньої архітектоніки, вищої за миттєві емоційні переживання виконавця.

Стиль С. Ріхтера часто описують як структурну внутрішню логіку, де свідомо представлені чистота, простота, архітектонічна ясність. Виконавське фразування маестро відзначається раціональністю, ліричною природністю та багаторівневою структурою, чіткою архітектонікою, умінням дематеріалізувати музику, роблячи її надзвичайно прозорою. Святослав Теофілович майстерно розмежовував окремі голоси і шари фактури, дозволяючи їм звучати незалежно завдяки високій технічності та оркестровому діапазону звучання, поєднаному з камерною чутливістю голосоведення. Навіть за уповільнених темпів Прелюдій Шопена чи Альтової сонати його ритм є надзвичайно живим та вчасним. У Лістівському концерті №1, де інші піаністи використовують рубато, С. Ріхтер демонструє сильне відчуття ритму, забезпечуючи чіткість та природність лірики. Фразування носить епічний, відсторонений характер. Його виконання є не вибухом емоцій, а розповіддю про виняткову художню довершеність.

Після здобуття незалежності Україна пережила ренесанс фортепіанної школи. З'явилися нові конкурси, зросла роль камерної музики [4]. Євроінтеграція відкрила доступ до західних методик, але водночас поставила виклик щодо збереження національної ідентичності у виконавстві. Святослав Ріхтер є культурним символом України й, зокрема, Житомира. Його постать є джерелом натхнення для українських піаністів. У Житомирі діє музей, присвячений маестро, а його ім'я увіковічене у назві музичної школи, філармонії, музичних конкурсів та фестивалів. Єдиний музей, присвячений Святославу Ріхтеру, знаходиться в м. Житомирі у приміщенні Музичної школи, яка носить його ім'я.

Висновки. Святослав Ріхтер є феноменом світової фортепіанної культури, чия біографія, техніка та творча спадщина становлять унікальний об'єкт наукового аналізу. Ріхтер не прагнув слави, уникав інтерв'ю, не любив публічності, часто виступав у затемнених залах, щоб слухачі зосереджувалися на музиці. Цей підхід до мистецтва аскетичний, але водночас надзвичайно глибокий. Його виконання – творча, строго підпорядкована музичній структурі озвучення внутрішньої логіки твору, результатом якого

є свідоме зміщення акценту з особистої емоційності на структурну та темброву ясність, що надає інтерпретаціям монументального, архітектонічно вивершеного звучання особливо у поліфонії Й. С. Баха та пізніх сонатах Л. ван Бетховена, Ф. Шуберта. Концепт об'єктивної транскрипції інтегрує філософську та естетичну позицію Ріхтера, розглядаючи виконання як архітектонічно-орієнтовану реконструкцію авторського задуму, яка протистоїть традиційній егоцентричній віртуозності. Струнно-штрихове туше унікальної фортепіанної техніки С. Ріхтера дозволяє реалізувати звуковий ідеал, сформований впливом органної та оркестральної музики. Звук досягається через специфічний мікроконтроль дотику, функціонально аналогічний різновидам штрихів струнних інструментів, пріоритетом якого є тонкий, динамічний контроль падіння

та відскоку пальця на клавіші за мінімізації інерції передпліччя. Це забезпечує подвійний спектр звучання: іронічно-гостре, «колюче» (естетика гротеску та модерністської іронії, де туше оголювало структуру) та глибинна, органоподібна монументальність (у романтичному та класичному репертуарі – Бетховен, Шуберт). Репертуарна експлікація методу універсалізму Ріхтера виступає наслідком об'єктивного методу свідомої відмови від зовнішньої сентиментальності на користь підкреслення філософської глибини та часової / структурної масштабності. Святослав Ріхтер є видатним піаністом ХХ ст. та уособлення глибокої духовності, естетичної безкомпромісності. Він джерело натхнення для сучасних митців у служінні музиці. Його життя – це синтез музичної інтуїції, інтелектуального пошуку та моральної стійкості.

Література

1. Sviatoslav Richter. Biography. 68th Grammy Awards. URL: <https://surl.li/iovshv>
2. Терещенко А. К. Ріхтер Святослав Теофілович. Енциклопедія історії України у 10 т. Київ : Наукова думка, 2012. Т. 9. С. 224.
3. Святослав Ріхтер – біографія, творчий шлях та чим відомий? Zhytomyr-DAY.com. 2025. 1 червня. URL: <https://zhytomyr-day.com/pianist-svyatoslav-richter/>
4. Ріхтер Святослав Теофілович. Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича. URL: <https://lib.zt.ua/ua/outstanding/node/239>
5. Видатний музикант Святослав Ріхтер. НТУ України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». URL: <https://kpi.ua/richter>
6. Святослав Ріхтер – всесвітньо відомий віртуоз із Житомира. *Український інтерес*. 2025. 20 березня. URL: <https://www.clipr.cc/jqz0R>
7. 10 Bizarre Rituals Sviatoslav Richter Followed That Transformed His Piano Mastery Forever. The Piano Encyclopedia. 2025. March 16th. URL: <https://www.clipr.cc/tcG72>
8. Lebrecht N. Sviatoslav Richter: How I practise the piano. Slipper Disc. URL: <https://www.clipr.cc/Q9DhG>
9. Sviatoslav Richter Practicing The Piano. *Delicatamente*. 2019. 4 січня. URL: <https://www.clipr.cc/G1Sr4>
10. Der genialische Wanderer. 68th Grammy Awards. 2007. October, 10th. URL: <https://www.clipr.cc/mChx5>
11. Москаленко В. Лекції з музичної інтерпретації : навч. посіб. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 134 с. URL: <https://surl.li/zafpqo>
12. Ріхтер С. Р. Шуман «Порив». URL: <https://www.clipr.cc/L88dz>
13. Chopin – Études, Op.10 & Op.25 – Sviatoslav Richter (London, 1989). URL: <https://www.clipr.cc/d232T>
14. Haydn – Piano Sonata no.33, Hob. XVI/20 – Sviatoslav Richter (1991). URL: <https://www.clipr.cc/Wfbb2>
15. Sviatoslav Richter Chopin Prelude op. 28 № 4. MusicOneDay. URL: <https://surl.li/cc/ydmdkz>

References

1. Sviatoslav Richter. Biography. (n.d.). 68th Grammy Awards. Retrieved from <https://surl.li/iovshv>
2. Tereshchenko, A. K. (2012). Rikhter Sviatoslav Teofilovych. V Entsyklopediia istorii Ukrainy [Richter Svyatoslav Teofilovich. In the Encyclopedia of the History of Ukraine] (Vols. 9). Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian].
3. Sviatoslav Rikhter – biohrafia, tvorchiy shliakh ta chym vidomyi? [Svyatoslav Richter-biography, creative path and what is he known for?] (2025). Zhytomyr-DAY.com. Retrieved from <https://zhytomyr-day.com/pianist-svyatoslav-richter/> [in Ukrainian].
4. Svyatoslav Teofilovich Richter.[Svyatoslav Teofilovich Richter] (2025). Zhytomyr regional universal scientific library named after Oleg Olzhich. Retrieved from <https://surl.li/htzdtg>
5. Vydatnyi muzykant Sviatoslav Rikhter [Outstanding musician Svyatoslav Richter] (2025). National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”. Retrieved from <https://kpi.ua/richter> [in Ukrainian].
6. Sviatoslav Rikhter – vsesvitno vidomyi virtuoz iz Zhytomyra [Svyatoslav Richter is a world-famous virtuoso from Zhytomyr] (2025). Ukrainian interest. Retrieved from <https://www.clipr.cc/jqz0R> [in Ukrainian].
7. 10 Bizarre Rituals Sviatoslav Richter Followed That Transformed His Piano Mastery Forever. (2025, March 16). The Piano Encyclopedia. Retrieved from <https://www.clipr.cc/tcG72>
8. Lebrecht, N. (2025). Sviatoslav Richter: How I practise the piano. Slipper Disc. <https://www.clipr.cc/Q9DhG>

9. Sviatoslav Richter Practicing The Piano. (2019). Delicatamente. Retrieved from <https://surl.li/rcnkym>
10. Der genialische Wanderer [The ingenious wanderer.] (2007). 68th Grammy Awards. Retrieved from <https://surl.li/dsgkvz>
11. Moskalenko, V. (2013). Lektsii z muzychnoi interpretatsii [Lectures on musical interpretation]. Kyiv : NMAU im. P. I. Chaikovskoho. <https://surl.li/zafpqo> [in Ukrainian].
12. Rikhter S. R. Shuman “Poryv” [Sviatoslav Richter plays Schumann] (2019). [Video]. (n.d.). YouTube. Retrieved from <https://www.clipr.cc/L88dz>
13. Chopin – Études, Op. 10 & Op. 25 – Sviatoslav Richter (London, 1989) [Video]. (n.d.). YouTube. Retrieved from <https://www.clipr.cc/d232T>
14. Haydn – Piano Sonata no. 33, Hob. XVI/20 – Sviatoslav Richter (1991) [Video]. (n.d.). YouTube. Retrieved from <https://www.clipr.cc/Wfbb2>
15. Sviatoslav Richter. Chopin Prelude op. 28 № 4 [Video]. (n.d.). MusicOneDay. YouTube. Retrieved from <https://surl.li/cc/ydmdm>

Yuriy Popov – Candidate of Art History, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Special Piano, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

Anastasiia Plotnikova – third-year student at the Department of Special Piano, Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts; piano teacher, S. Richter Music School of Zhytomyr City Council

Sviatoslav Richter's Pianistic Legacy – An Example For Young Pianists

Sviatoslav Richter's style of performing musical works goes beyond technique – it influences worldview and the perception of music as a form of service. Richter's legacy consists not only of recordings, but also of the artist's ethical code. Sviatoslav Teofilovich's performing skills are an integration of intellectual depth, emotional restraint and technical perfection. He did not seek to be spectacular, but instead sought truth in sound. That is why his work remains relevant today. The systematisation of Sviatoslav Richter's biographical data, concert recordings and creative work has made it possible to summarise the key aspects of his mastery: pedalling, phrasing, stylistic authenticity and acoustic transparency. The concept of 'objective transcription' integrates Richter's philosophical and aesthetic position, viewing his performance as an architecturally oriented reconstruction of the author's intention, as opposed to traditional egocentric virtuosity. For Richter, performance is a creative process, clearly subordinated to the musical structure of the inner logic of the work, resulting in a conscious shift of emphasis from personal emotionality to structural and timbral clarity, which gives the interpretations a monumental, architecturally perfect sound (especially noticeable in the polyphony of J. S. Bach and the late sonatas of L. van Beethoven and F. Schubert). 'String-bow touch' describes the uniqueness of Richter's piano technique, allowing him to realise his sound ideal, shaped by the influence of organ and orchestral music. The sound is achieved through specific micro-control of touch, functionally analogous to the types of strokes used on string instruments, with the priority being subtle, dynamic control of the fall and rebound of the finger on the key while minimising the inertia of the forearm, which provides a double spectrum of sound: ironically sharp, 'prickly' (the aesthetics of the grotesque and modernist irony that exposes the structure) and profound, organ-like monumentality (in the romantic and classical repertoire – Beethoven, Schubert). The repertoire explication of Sviatoslav Richter's method of universalism is a consequence of his objective method. The application of this method led to a conscious rejection of external sentimentality in favour of emphasising philosophical depth, temporal and structural scale.

Key words: Sviatoslav Richter, development strategy, playing technique, performance skills, piano.

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 11.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)